

ІСТОРІЯ ОЧИМА ХУДОЖНИКА

Петро НЕСТЕРЕНКО

ІВАН ІЖАКЄВИЧ: ВІЗІЯ УКРАЇНИ

Народний художник України Іван Сидорович Іжакевич (1864 – 1962) прожив довге, сповнене повсякденною творчою працею життя. У якій би галузі мистецтв він не працював — іконопису, живопису, графіки, — завжди був провідником високих мистецьких традицій своїх попередників — Т. Шевченка, Л. Жемчужникова, І. Соколова, К. Трутовського, які присвятили свою творчість Україні, яку палко любили.

Народившись у бідній, безземельній сім'ї в селі Вишнополь Уманського повіту на Київщині і відчувши в собі любов і хист до малювання, він у дванадцятирічному віці вступає до іконописної школи при Києво-Печерській лаврі. З 1882 року продовжив навчання у художній школі Миколи Мурашка, зокрема у відомих педагогів і художників Харитона Платонова та Івана Селезньова. У 1884 р. його прийняли вільним слухачем Петербурзької Академії мистецтв. Щоб платити за навчання, Іван Сидорович влаштувався ілюстратором петербурзького журналу «Живописное обозрение». Малюнки на українські сюжети принесли йому популярність. Художник став співпрацювати з іншими петербурзькими журналами, такими як «Север», «Иллюстрация», «Солнце России» та інші. Навчатися довелося у вечірні години. Досить згадати, що українська тема посідала значне місце у творчості багатьох художників. Неодноразово звертався до образів та побуту своєї батьківщини і видатний художник Ілля Рєпін. В Україні тривалий час жили і творили провідні майстри російського мистецтва: М. Ге, Г. Мясоедов, М. Ярошенко. Не дивно, що творчістю І. Іжакевича зацікавилась редакція найпопулярнішого журналу «Нива», яка стала постійно замовляти йому виконання ілюстрацій на тему України. Отримавши посвідчення викладача малювання в середніх школах по закінченні четвертого курсу Академії, художник перейшов на постійну творчу працю до «Ниви». Треба зазначити, що плідна

І. Іжакевич. Приготування козаків до походу

праця тривала 29 років, аж до перевороту 1917 року. Віртуозний майстер малюнка в пошуках історичних і побутових матеріалів для своїх композицій багато подорожував Україною. Зокрема побував на Київщині, Полтавщині, Запоріжжі, степовій Україні. Всюду його цікавила старовина й побут земляків, тому повернувшись до Петербурга, він привозив своєрідні репортажі з сільського весілля, життя пасічників, зображував лірників, писанкарів, чарівну українську природу тощо. Так, народні весільні обряди знайшли відображення в композиціях «Зустріч зятя з тещею», «Весільні подарунки молодим», «Ідуть на весілля», «В останній день весілля» та інші. Значне місце серед ілюстрацій займають побутові сцени: «На пасіці», «На Дніпрі» («Збирання лози для плетіння кошиків»), «Вечір на хуторі», «Біля колодязя» («Зустріч парубка з дівчиною»), «Дідова хата» й інші. Художник закарбував для нас колоритні народні типи: «Український косар», «Чумак», «Закуримо», «Сліпий лірник з поводитирем».

Любов Івана Сидоровича до історичного минулого батьківщини сприяла появі на сторінках «Ниви» таких сюжетів, як «Запорожець», «Приготування козаків до походу», «Повернення козаків з морського походу», «Запорожці у розвідці», «У засідці», «Язика вшіймали», «Максим Залізник» та багатьох інших.

Кожен святковий номер журналу паповнювали сюжети, які змальовували релігійно-народні свята: «Ворожіння перед Новим роком», «Престольний празник в українському селі», «Кра-

І. Їжакевич. Повернення козаків
з морського походу

І. Їжакевич. У засідці

шення» («Розмальовування писанок»), «Йордань на Україні» та інші.

У 1890-ті роки І. Їжакевич дебютує як ілюстратор літературних творів, серед яких значне місце й особливого значення набувають малюнки до творів Т. Шевченка. На сторінках «Ниви» з'являються його ілюстрації до поем «Причинна», «Катерина», «Гайдамаки», до вірша «Перебендя» і до драми «Назар Стодоля». Близькі за сюжетом до творчості Т. Шевченка й малюнки «Український кобзар» і «Повернення козаків з морського походу» — своєрідна ілюстрація до вірша «Гамалія». Вже в цих ілюстраціях І. Їжакевич продемонстрував глибоке розуміння характеру, сутності творчості Кобзаря. Всього в останнє десятиліття ХІХ ст. було створено одинадцять ілюстрацій до творів Шевченка, які одразу отримали широку популярність. Поява цих творів у часи, коли українська мова і література були під забороною, після виходу реакційних царських указів 18 травня 1876 року і 8 жовтня 1881 року, сприймалося як виклик тогочасній владі, нагадували про бунтівний дух великого поета-революціонера. У 1902 році у Вятці вийшла невелика книжка «Мотиви поезій», переклади з «Кобзаря». На її обкладинці і в тексті цієї книжки було відтворено один із малюнків Івана Їжакевича.

Його кращі малюнки відзначаються виразністю ліній і розмаїттям композиційних прийомів. Прискорюючи процес праці,

художник сам наносив малюнок на дошку, затим майстри ксилографії готували її до друкування.

На межі ХІХ — початку ХХ століть поживається культурне життя в Києві. Наприкінці 1890-х років сюди повертається І. Їжакевич. Він виконує настінні розписи Покровської церкви, та особливо багато роботи чекає його в Києво-Печерській лаврі. На початку ХХ століття під його керівництвом були розписані виступи кріпосної стіни; сюжет розпису — собори святих Ближніх і Дальніх печер. Художник узяв активну участь у розписах Трапезної церкви, разом з учнями лаврської школи Ф. Коновалюком, В. Шуришковим, В. Луконіним, О. Судоморою та іншими розписував інтер'єр церкви Всіх Святих над економічною брамою Києво-Печерської лаври.

У 1905 році Івану Їжакевичу запропонували посаду вчителя іконописної школи. Проте у вересні 1906 року внаслідок напруженої й складної роботи з розписами Трапезної церкви І. Їжакевич був вимушений залишити викладацьку роботу. Іконопис талановитого художника увійшов до скарбниці лаврського малярства й не втратив своєї принадливості й сьогодні.

У 1909 році виник задум побудови пам'ятника героям Берестецької битви 1651 року. У 1914 році будівельні роботи було завершено. На білій мурованій стіні з декоративними зубцями, що відгороджувала із заходу територію козацького меморіалу, знаходилося дев'ять намальованих на мідних листах картин Івана Сидоровича, на яких були відображені окремі епізоди Берестецької битви. Після вивезення їх у 1915 році окупаційними австро-угорськими військами до Австрії, доля цих мистецьких творів невідома. Окрасою Георгіївської церкви-пам'ятника є велика, заповнена одноярусним іконостасом арка, яку й нині заповнює намальована І. Їжакевичем на металевих листах картина «Голгофа». Праворуч і ліворуч царських врат та у верхньому поясі над іконостасом — ікони його ж пензля. В експозиції музею «Козацькі могили», відкритого у 1967 році, є також живописні твори І. Їжакевича, зокрема портрет селянина.

Разом з відомими діячами культури М. Коцюбинським, М. Лисенком, С. Васильківським, О. Сластьоном, М. Пимоненком, С. Світославським І. Їжакевич брав активну участь у 1910 і 1911 роках у роботі журі міжнародного конкурсу на проект пам'ятника Т. Шевченку в Києві.

Як один з основоположників у галузі книжкової графіки, ілюстрував переважно твори української класичної літератури — поезію, прозу Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка, М. Коцюбинського, Г. Квітки-Основ'яненка, І. Котляревського. У 1911 році до 50-річчя з дня смерті Шевченка у київському видавництві «Час» вийшли деякі твори поета. В окремих виданнях поем «Причинна» і «Гамалія» вміщено ілюстрації Їжакевича.

У 1920-х роках художник активно працює в галузі станкового живопису, пише картини на теми історії і побуту українського народу. Цьому сприяє широке розгалуження історичних і краєзнавчих музеїв. Як художник, що послідовно відстоював і розвивав реалістичні традиції, Іван Сидорович у середині 20-х років увійшов до складу Асоціації художників Червоної України (АХЧУ). На художній виставці в 1927 р. він представляв цикл ілюстрацій із тринадцяти аркушів до «Катерини» Шевченка.

«Шевченкіана» займає у творчості І. Їжакевича чільне місце і є окрасою провідних музеїв країни. «Хата батьків Шевченка в селі Кирилівка» написана за етюдом з натури, виконаним у 1921 році, «Катерина» 1925 року — експонуються в Національному музеї українського мистецтва; пізніші повторення й варіанти «Катерини» — у Харківському державному музеї образотворчого мистецтва, Одеській державній картинній галереї та Будинку-музеї Т. Г. Шевченка в Києві.

У 1933 — 1934 роках І. Їжакевич створив такі масштабні картини, як «Гайдамаки оволодівають Уманню», «Т. Г. Шевченко в майстерні у В. Ширяєва», «Перебендя» (Будинок Т. Г. Шевченка в Києві). Наступного, 1935 року написано картину «Тарас Шевченко — пастух» («Мені тринадцятий минало») — зберігається в Національному художньому музеї України. Повтори й варіанти цього твору — в Національному музеї Т. Шевченка і в Будинку-музеї Т. Шевченка в Києві. Цього ж року виконано й «Зустріч Т. Г. Шевченка з сестрою Яриною» і «Похорони Т. Г. Шевченка».

До 125-ої річниці з дня народження Т. Шевченка Їжакевич ілюстрував ювілейне видання «Кобзаря». Понад тринадцять малюнків складають цикл ілюстрацій, виконаних у 1937 — 1938 роках до цього видання.

1945 роком датовано полотно І. Їжакевича «Цар Давид і його «лагідність» (за поемою Т. Шевченка «Царі») — Канівський музей-заповідник Т. Г. Шевченка.

У повоєнні роки художник знову ілюструє твори Шевченка. Свої роботи в галузі книжкової ілюстрації він виконує спільно зі своїм учнем Ф. З. Коновалюком.

Майстерність І. Їжакевича-портретиста в усій повноті виявилася в автопортреті художника (1930), який передає пильний погляд уважних очей, підкреслюючи гострий розум і лагідну вдачу. Знаходиться він у Національному художньому музеї України.